SAY 203 MİKRO İKTİSAT

Piyasa Dengesi

YRD. DOÇ. DR. EMRE ATILGAN

PİYASA DENGESİ

Bu bölümde piyasa kavramı, piyasa türleri ve piyasa mekanizmasının işleyişi ve konuları üzerinde durulacaktır.

- Piyasa kavramı
- Piyasa türleri
- Piyasa dengesi

Piyasa Kavramı

Bir malı satmak isteyenler ile almak isteyenlerin tümü piyasayı oluşturur.

Genel anlamda piyasa, alıcı ve satıcının mal ve hizmetlerini değiştirmek amacıyla bir araya geldiği yerdir.

Piyasada alıcı ve satıcı yüz yüze gelebilecekleri gibi hiç karşılaşmadan da alım satım işini gerçekleştirebilirler.

Mal ve hizmet değişimi bir mağazada, telefonla veya internet aracılığı ile yapılabilir.

Piyasalar çeşitli özelliklerine göre sınıflandırılabilir.

- ✓Coğrafi olarak; yerel piyasalardan uluslararası piyasalara
- ✓Malın tipine göre; tek tip mal satılan, binlerce mal çeşidi satılan piyasalar
- ✓Değişime konu olan mal ve hizmetin türüne göre; mal ve hizmet piyasası, faktör piyasası
- ✓Mal ve hizmet piyasası malların alınıp satıldığı piyasalar, faktör piyasası da üretim faktörlerinin alınıp satıldığı piyasalardır. Emek piyasası, sermaye piyasası
- ✓Rekabetin olup olmamasına göre; tam rekabet piyasası, eksik rekabet piyasası

Piyasa Dengesi

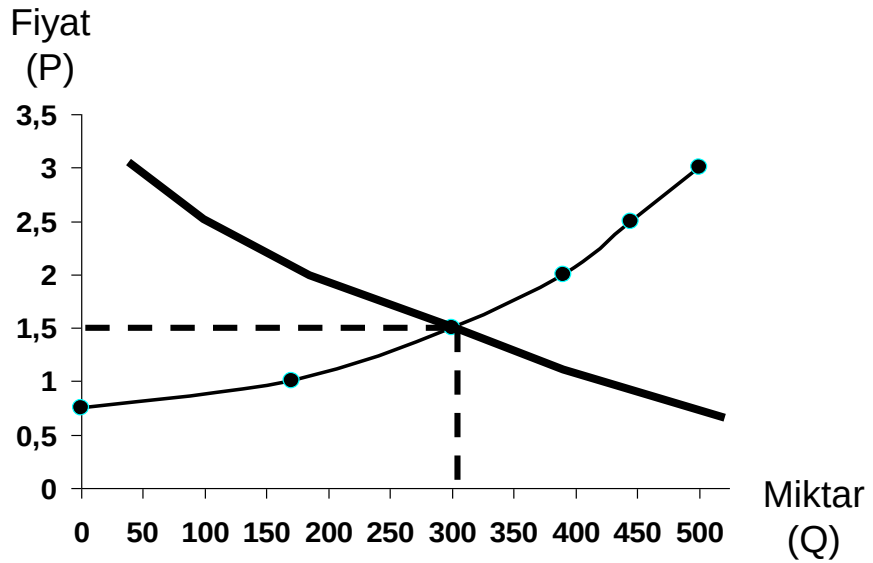
Piyasanın alıcı ve satıcı olmak üzere iki tarafı vardır. Alıcılar piyasanın talep yönünü satıcılar ise arz yönünü oluşturur. Buraya kadar arz ve talep konularının çeşitli özelliklerinden bahsedilmiştir. Bir malın, ne sadece arzına ne de talebine bakılarak o malın piyasa fiyatını saptamak mümkün değildir. Yani piyasada ne arz ne de talep tek başına malın fiyatını belirleyemez. Malın fiyatının oluşabilmesi için arz ve talebin kesişmesi gerekir.

Arz edilen miktar ile talep edilen miktarı birbirine eşitleyen fiyata **piyasa fiyatı** ya da **denge fiyatı** adı verilir. Bu fiyat her iki taraf içinde kabul edilen fiyattır. Satılmak istenen miktar ile satın alınmak istenen miktar da birbirine eşittir buda denge miktarıdır.

Piyasa Dengesi

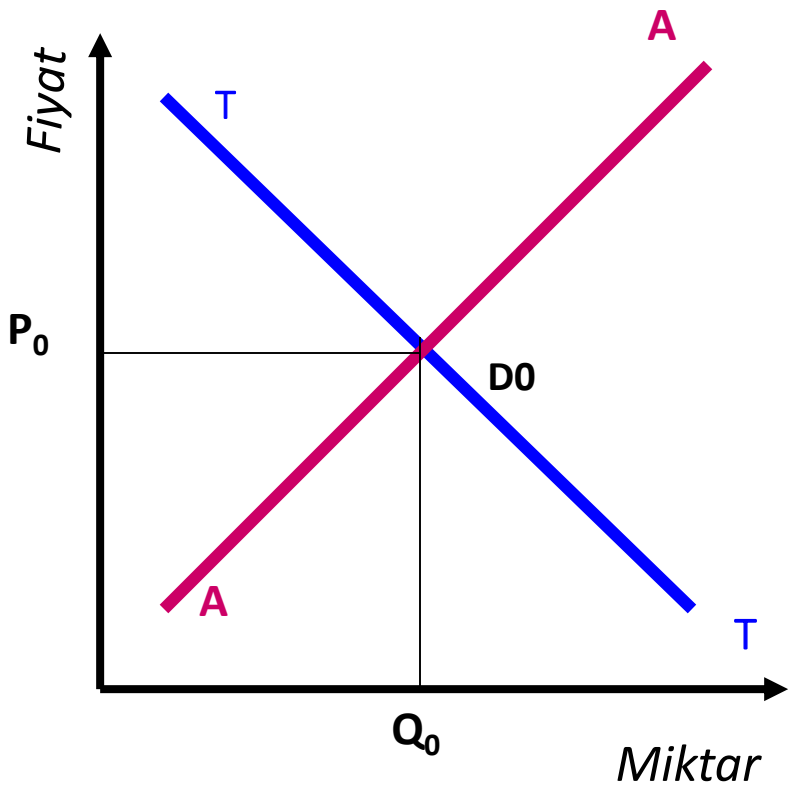
Talep miktarı ve arz miktarının eşitlendiği noktada piyasa dengeye gelir.

Fiyat	Arz miktarları	Talep Miktarlar
0.75	0	525
1	170	410
1.5	300	300
2	390	180
2.5	445	100
3	500	50

Denge fiyatı = 1,5
Denge miktarı = 300

Piyasa dengesinin oluşumu

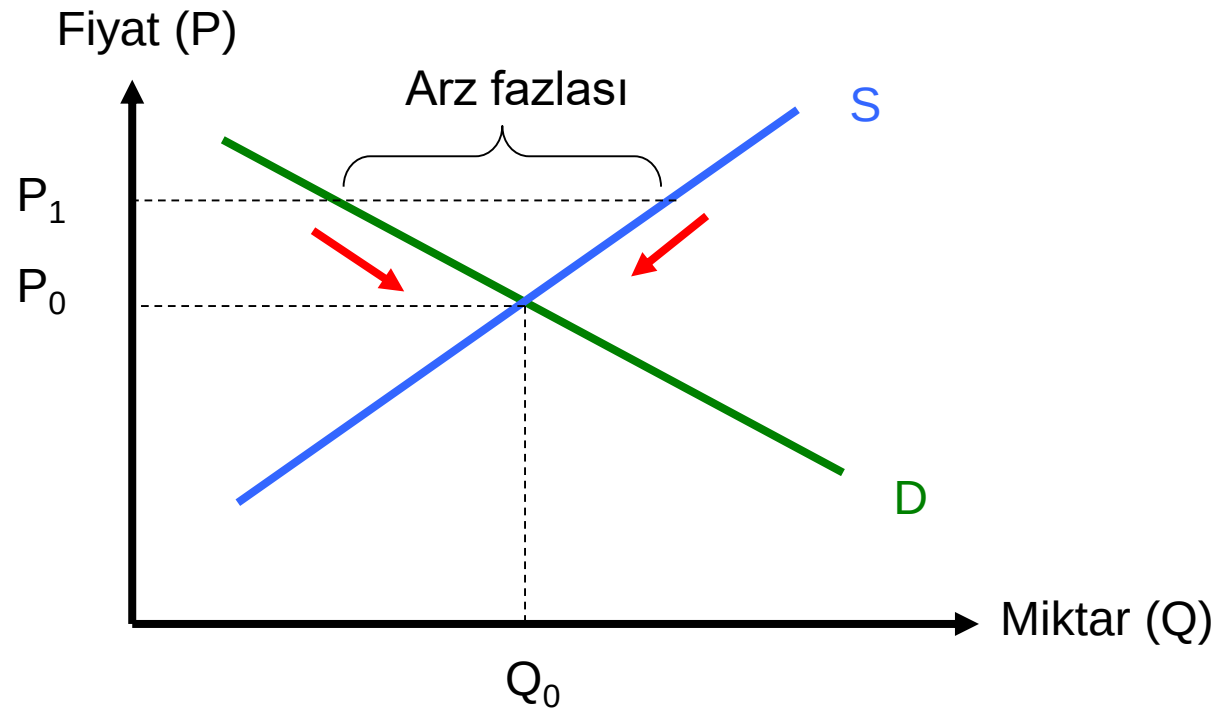

- Piyasa dengesi D_0 da oluşur. Burada arz edilen miktar talep edilen miktara eşittir.

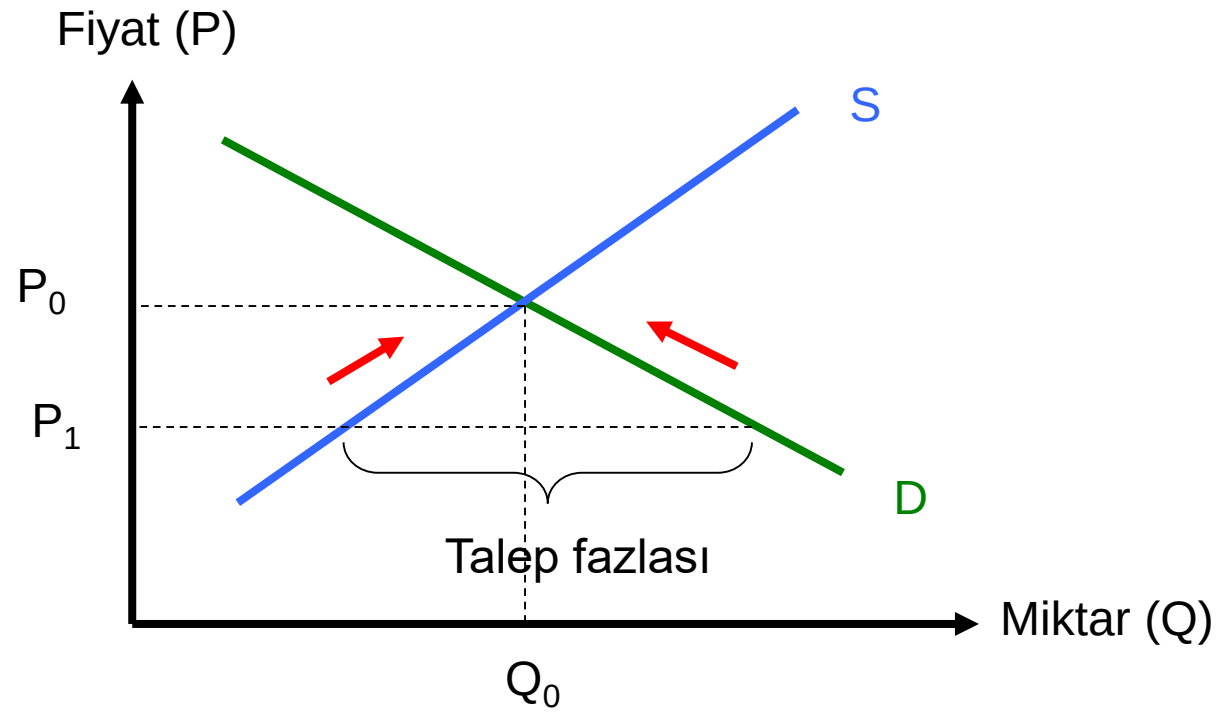
P_0 denge fiyatı Q_0 denge miktarıdır.

Malın arz ve talebinde bir değişiklik olmadığı sürece piyasa fiyatı değişmez.

Piyasa dengesi

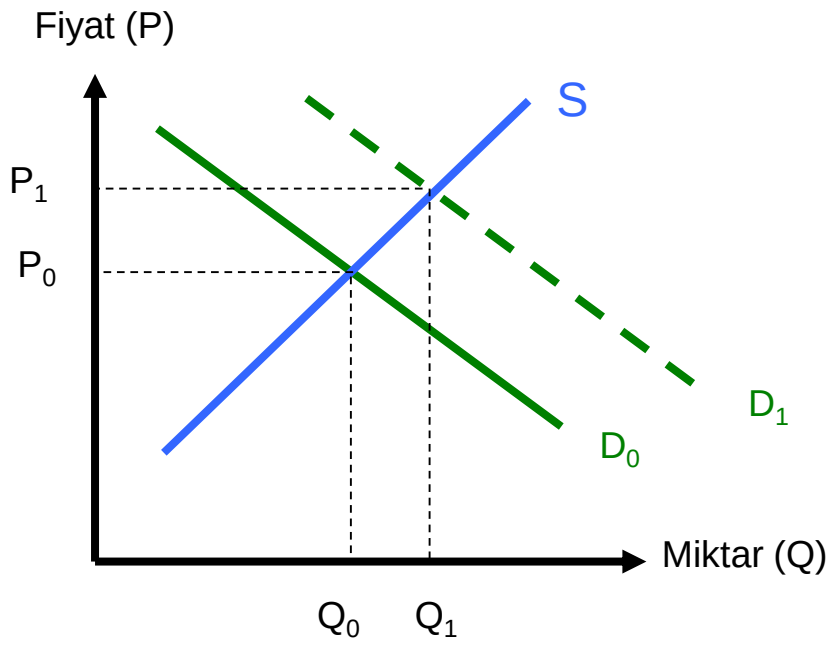

Piyasa dengesi

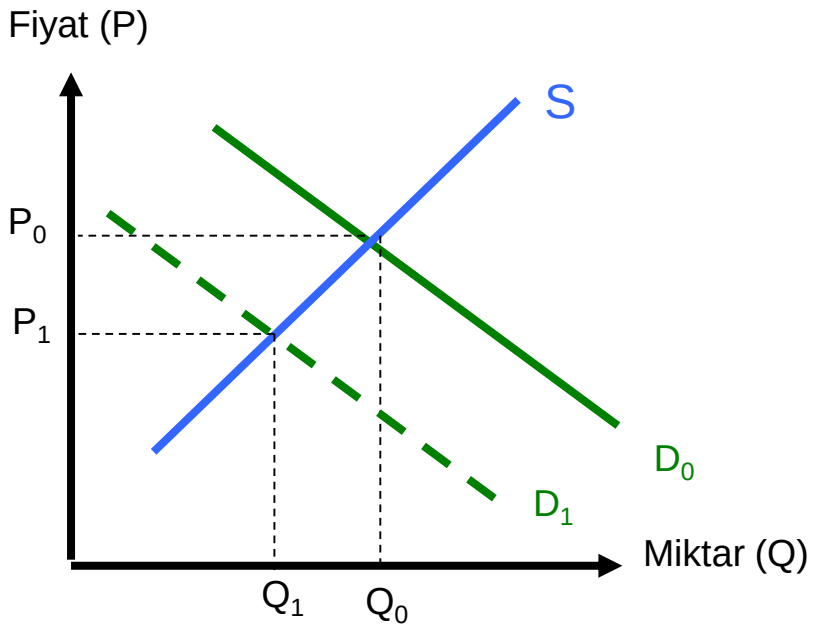

Denge noktasının değişmesi
Talebin değişmesi

Talebin artması

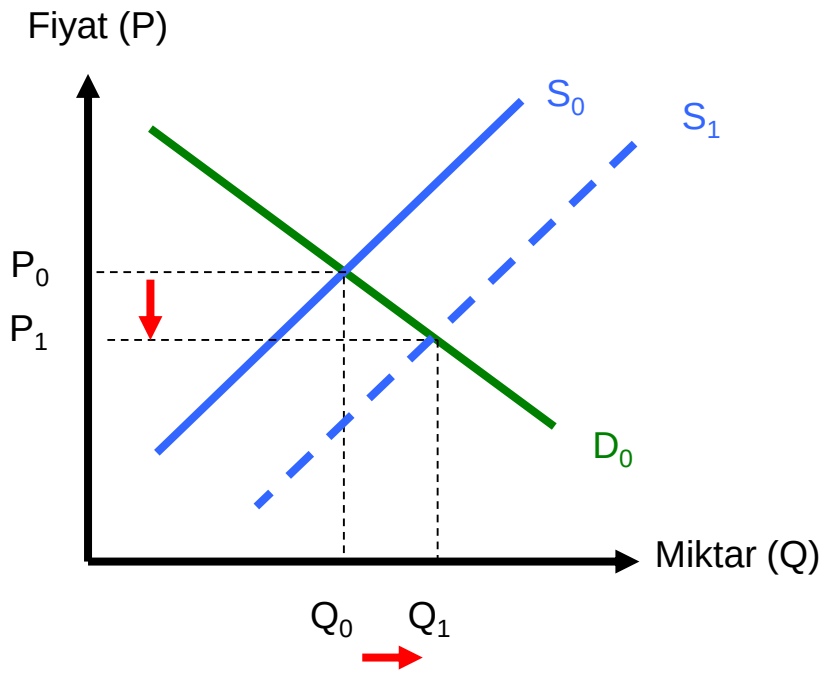

Talebin azalması

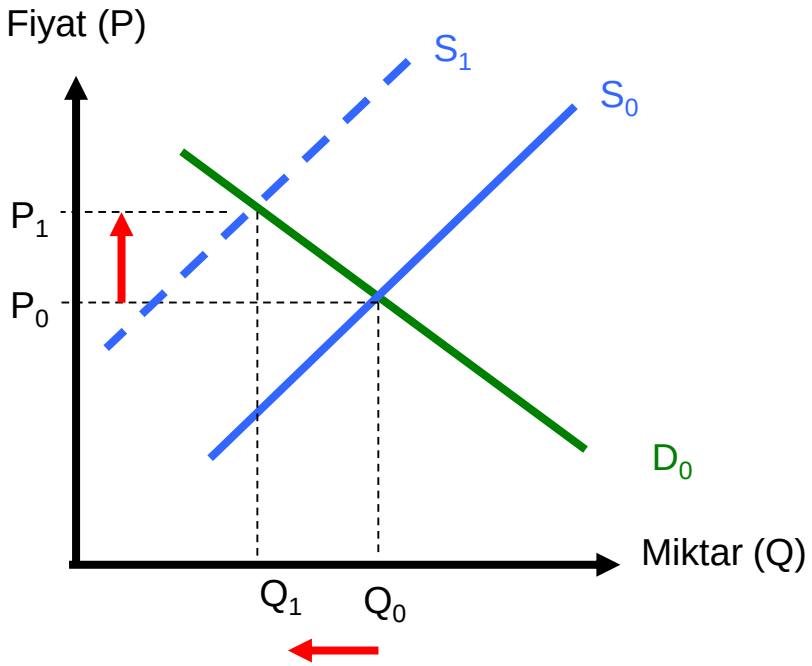

Denge noktasının değişmesi
Arzın değişmesi

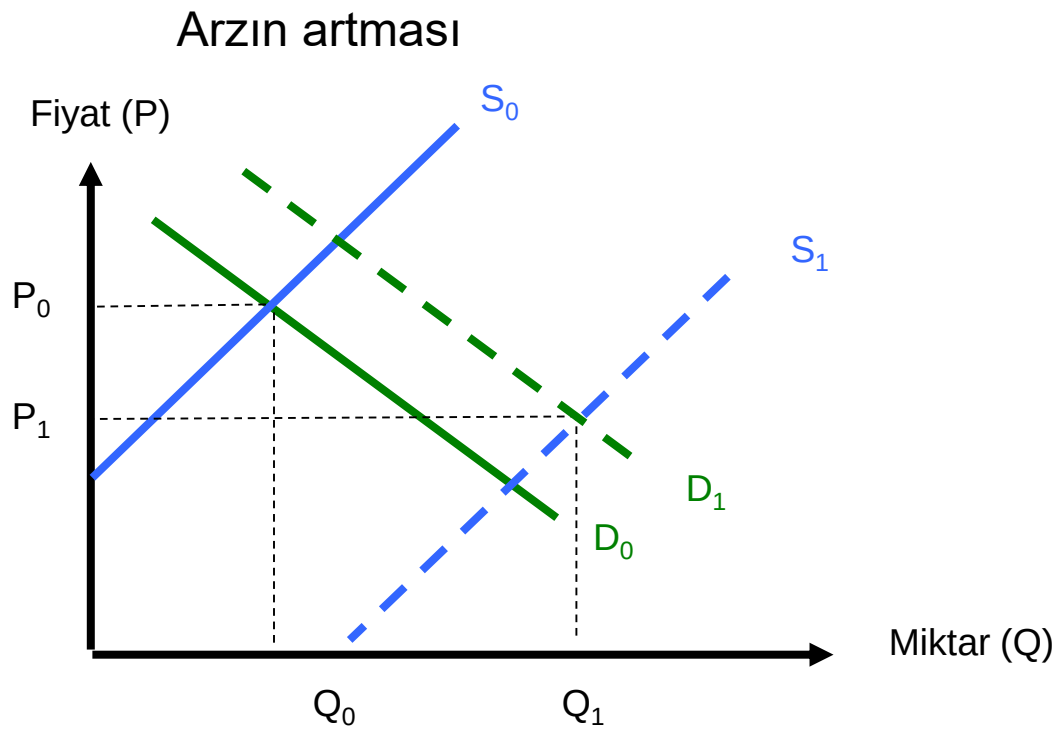
Arzın artması

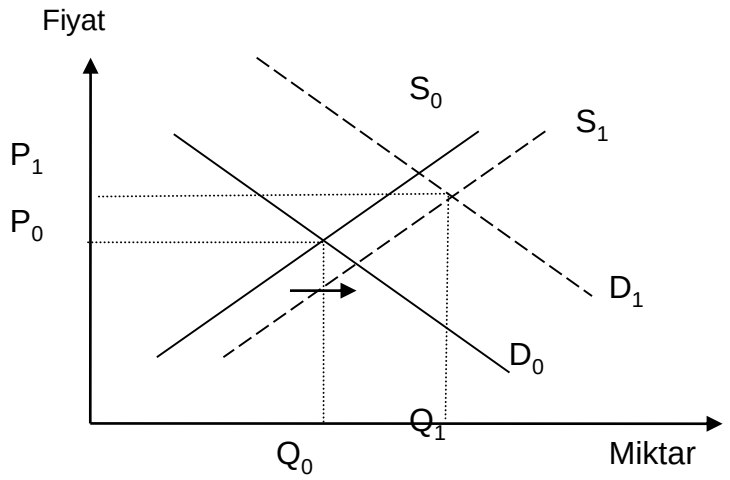

Arzın azalması

Denge noktasının değişmesi
Talep ve Arzın değişmesi

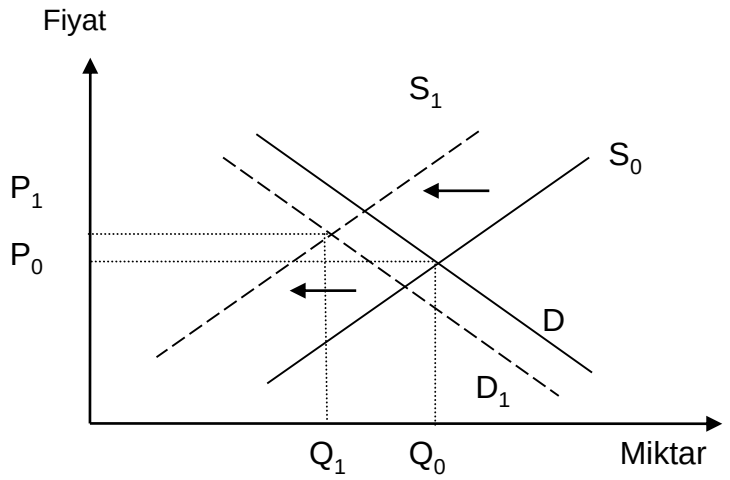

Denge noktasının değişmesi
Talep ve Arzın değişmesi

Arz ve Talebin Artması

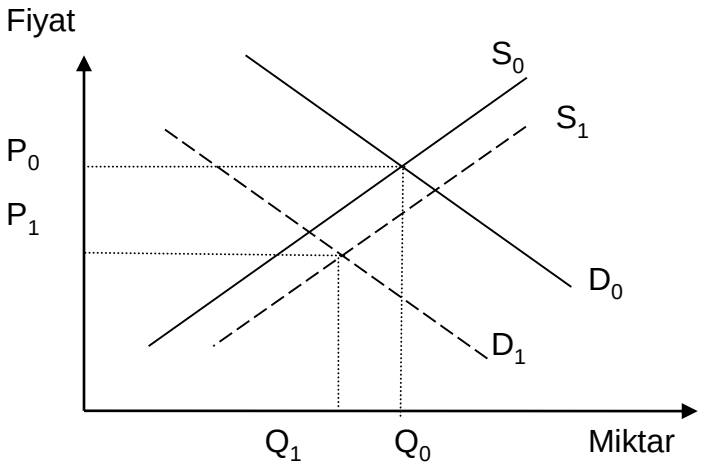
denge miktarı artacaktır
denge fiyatı?

Arz ve Talebin Azalması

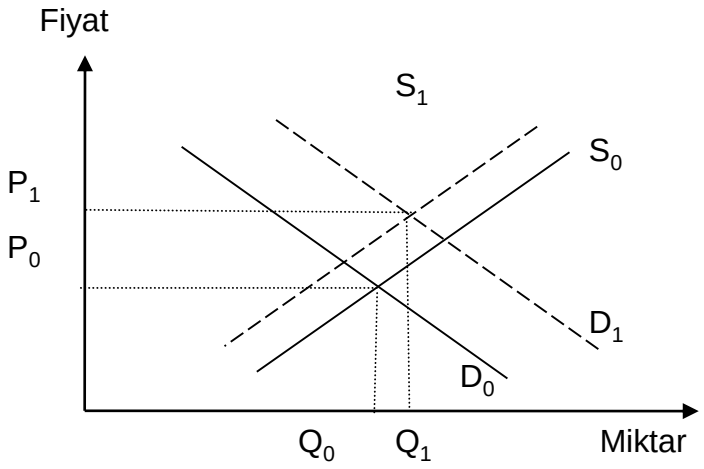
denge miktarı azalacaktır
denge fiyatı?

Denge noktasının değişmesi
Talep ve Arzın değişmesi

Arz artarken talebin azalması

Denge fiyatı azalacaktır
Denge miktarı?

Talep artarken arzın azalması

Denge fiyatı artacaktır
Denge miktarı?

TÜKETİCİ VE ÜRETİCİ RANTI (ARTIĞI)

- Bazı alıcılar bir malı denge fiyatının üzerinde almaya razı olabilir. Böylece malı almayı düşündükleri fiyattan ucuza alarak sübjektif bir avantaj sağlarlar. Denge koşulunda piyasada oluşan fiyat ile tüketicinin zihnindeki fiktif fiyat arasındaki farktan doğan avantaja tüketici rantı denir.

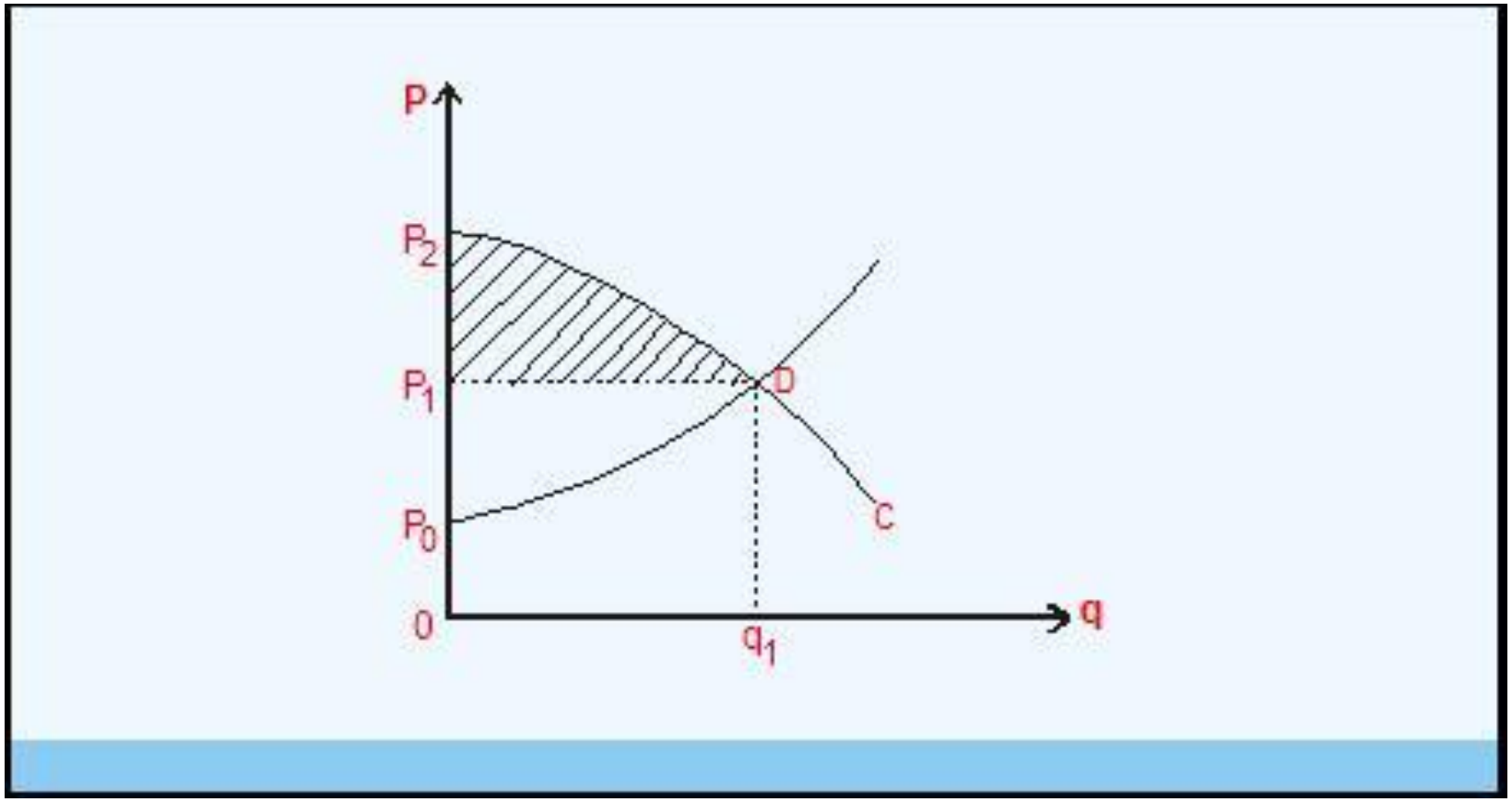
- Bazı satıcılar denge fiyatının altında bile mal satmaya razıdırlar. Denge fiyatı, umdukları fiyatın üzerinde olduğunda üreticiler bir avantaj sağlar. Piyasada oluşan fiyat ile üreticinin malını satmayı düşündüğü fiyat arasındaki farktan doğan avantaja üretici rantı denir.

Üretici ve Tüketici Rantı

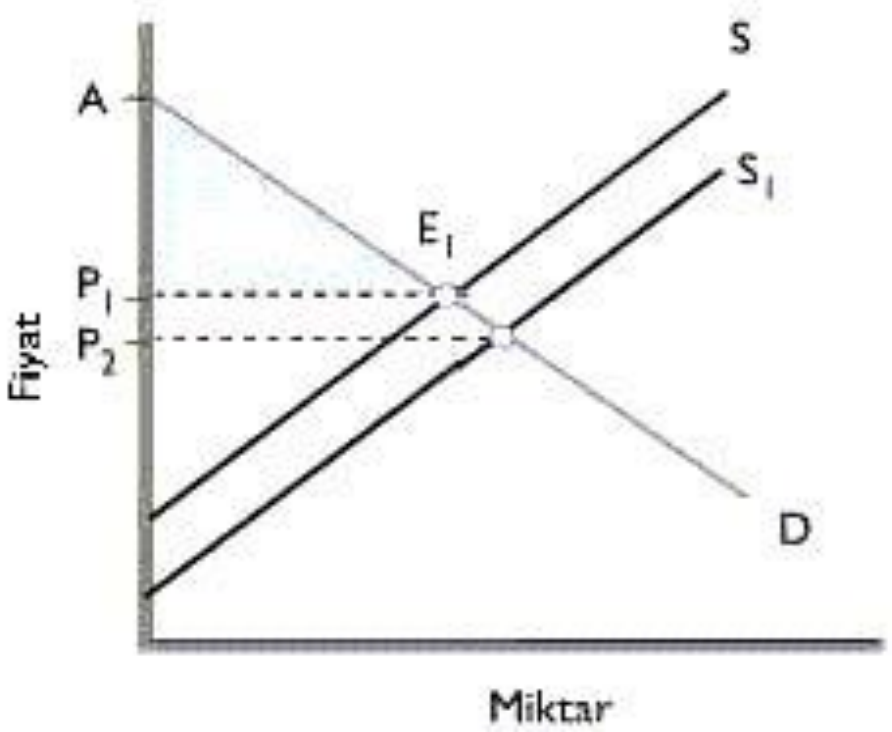
Bazı alıcılar bir malı denge fiyatının üzerinde almaya razı olabilir. Böylece malı almayı düşündükleri fiyattan ucuza alarak sübjektif bir avantaj sağlarlar. Denge koşulunda piyasada oluşan fiyat ile tüketicinin zihnindeki fiktif fiyat arasındaki farktan doğan avantaja tüketici rantı denir.

Bazı satıcılar denge fiyatının altında bile mal satmaya razıdırlar. Denge fiyatı, umdukları fiyatın üzerinde olduğunda üreticiler bir avantaj sağlar. Piyasada oluşan fiyat ile üreticinin malını satmayı düşündüğü fiyat arasındaki farktan doğan avantaja üretici rantı denir.

Tüketicinin almayı umduğu fiyat ve fiilen malı satın aldığı fiyat arasındaki parasal farka "tüketici rantı" denir.

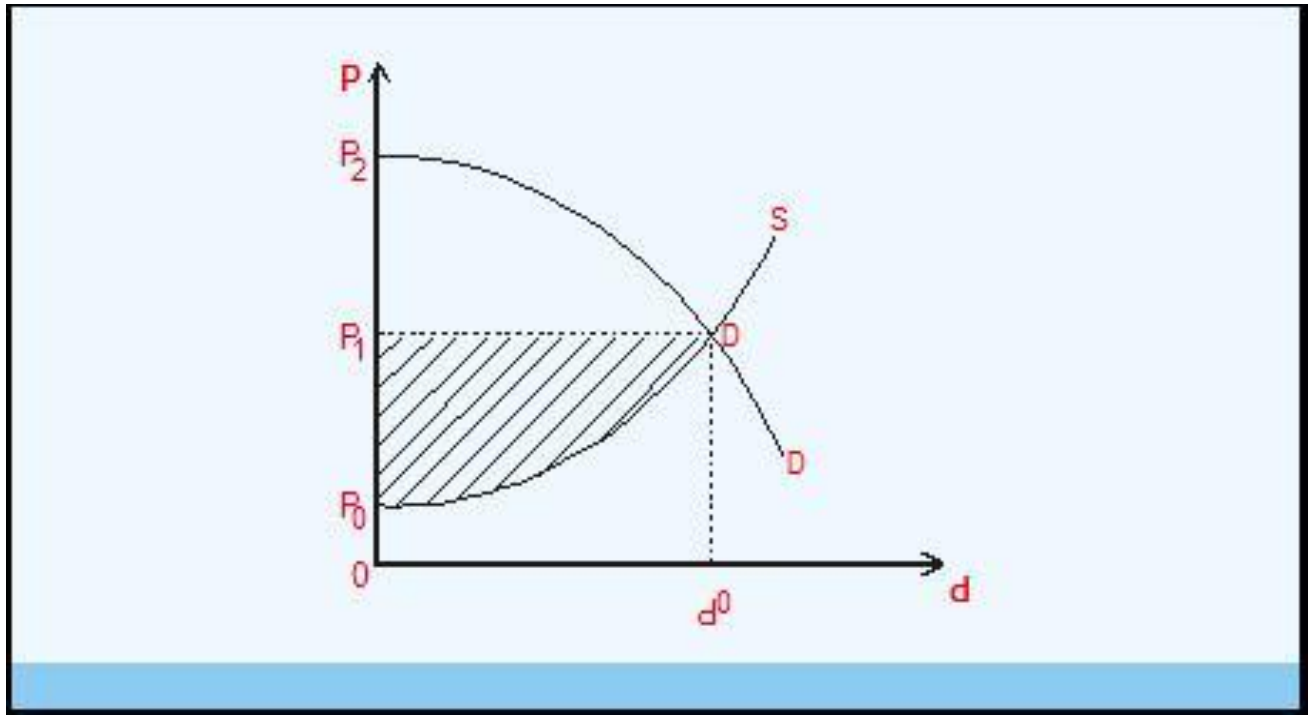
Tüketici Rantının Değişmesi

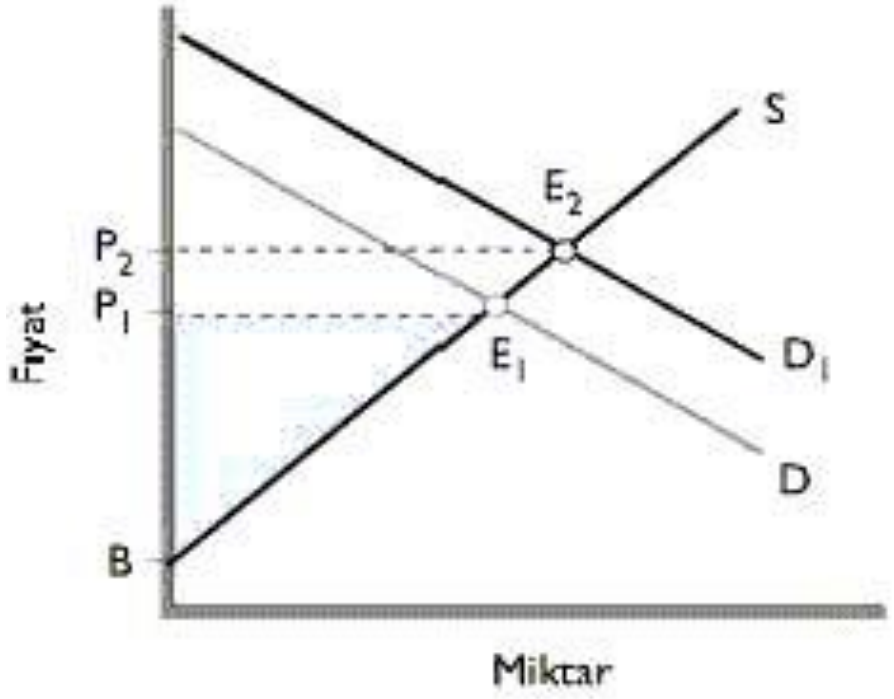

Denge fiyatının azalması tüketici rantını büyütecektir. Çünkü bir taraftan mevcut miktar için tüketiciler daha az öderken, diğer taraftan bu düşük fiyattan yeni tüketiciler piyasaya girecektir. Söz konusu rantın öncekine daha büyük olması ekonomide refah düzeyinin arttığını yansıtır.

Devletin piyasaya müdahalesi piyasa fiyatını etkilediği için bu tür politikalar tüketici refahını da değiştirir.

Üreticinin satmaya razı olduğu fiyat ve fiilen malını sattığı fiyat arasındaki farka “üretici rantı” adı verilir.

Üretici Rantındaki Değişme

Denge fiyatının yükselmesi üretici rantını büyütecektir. Çünkü bir taraftan mevcut miktar için piyasadaki üreticiler daha yüksek bir fiyat elde ederken, diğer taraftan bu yüksek fiyattan yeni üreticiler piyasaya girecektir. Söz konusu rantın öncekine göre daha büyük olması ekonomide kârlılığın arttığını gösterir.

Devletin piyasaya müdahalesi piyasa fiyatını etkilediğine göre bu tür politikaların üreticilerin kârlılığını da değiştirir.

Örnekler - Problemler

Ör: Ekmeğe yönelik talep Q=100-P ise, P=7.5 iken tüketici artığı ne kadardır? Hesapla, çizerek göster!

Ör: Arz denklemi P=2+0.2Q, talep denklemi ise P=10-0.2Q olarak verildiğinde, dengede üretici ve tüketici artığı ne kadardır? Hesapla, çizerek göster!

Ör: Bir malın talep denklemi Q=120-2P olduğunda, P=10'dan 20'ye yükseldiğinde, tüketici artığı ne kadar değişir? Hesapla, çizerek göster!

Ör: Bir mala ait arz eğrisi Q=2P ve talep eğrisi Q=40-2P ise, devletin etkin bir tavan fiyat uygulaması yapabilmesi için, tavan fiyat ne olmalıdır?

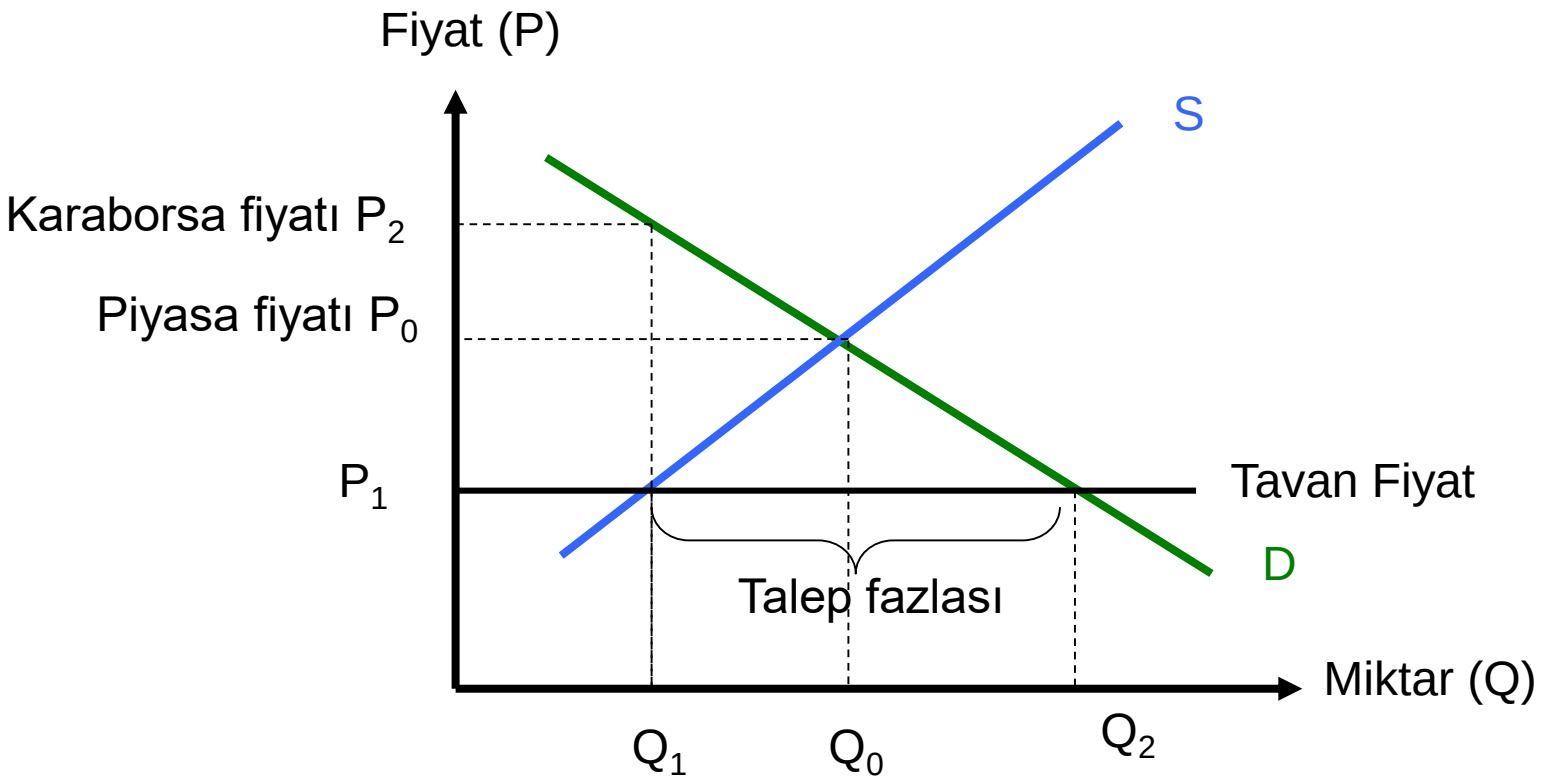
PİYASA DENGESİNE MÜDEHALE

1. Doğrudan Fiyat Tespiti
   a. Tavan Fiyat Politikası
   b. Taban Fiyat Politikası

2. Dolaylı Müdahale - Vergileme

Devletin Fiyat Kontrolü: Tavan Fiyat

Tavan fiyat: Bir mal veya hizmet için devletçe belirlenen maksimum fiyata denir

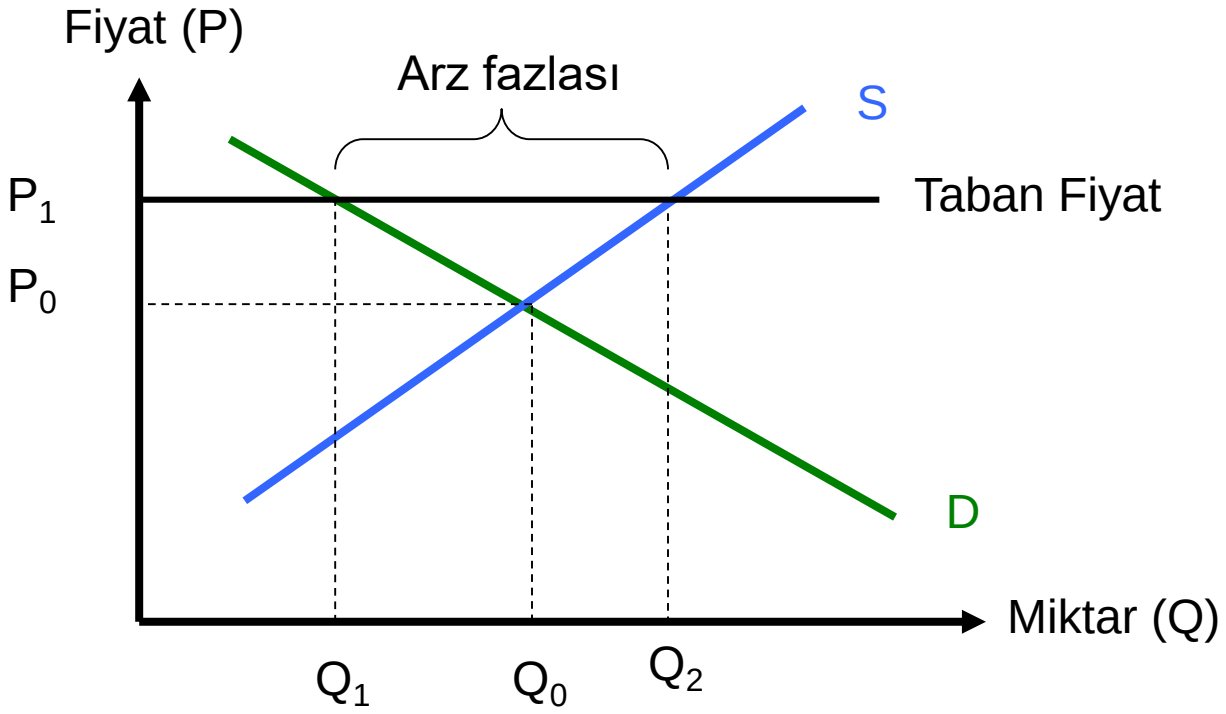
Devletin Fiyat Kontrolü:
Tavan Fiyat:

Sorun: Karşılanamayan talep karaborsa faaliyetine neden olmaktadır.

Çözüm: Tavan fiyat belirlenirken talebi kısacak tedbirler de alınmalıdır.

Taban Fiyat

Taban fiyat: Devletin piyasalara müdahale ederek mal veya hizmetlerin fiyatını denge fiyatının üzerinde belirlemesi (devletçe belirlenen minimum fiyat)

Taban Fiyat

Sorun: Arz fazlası.

Çözüm: Devlet tarafından satın alınması.

Örnek:

- Tarım ürünlerinde yaptığı destekleme alım fiyatları
- Emek için taban fiyat (asgari ücret uygulaması)

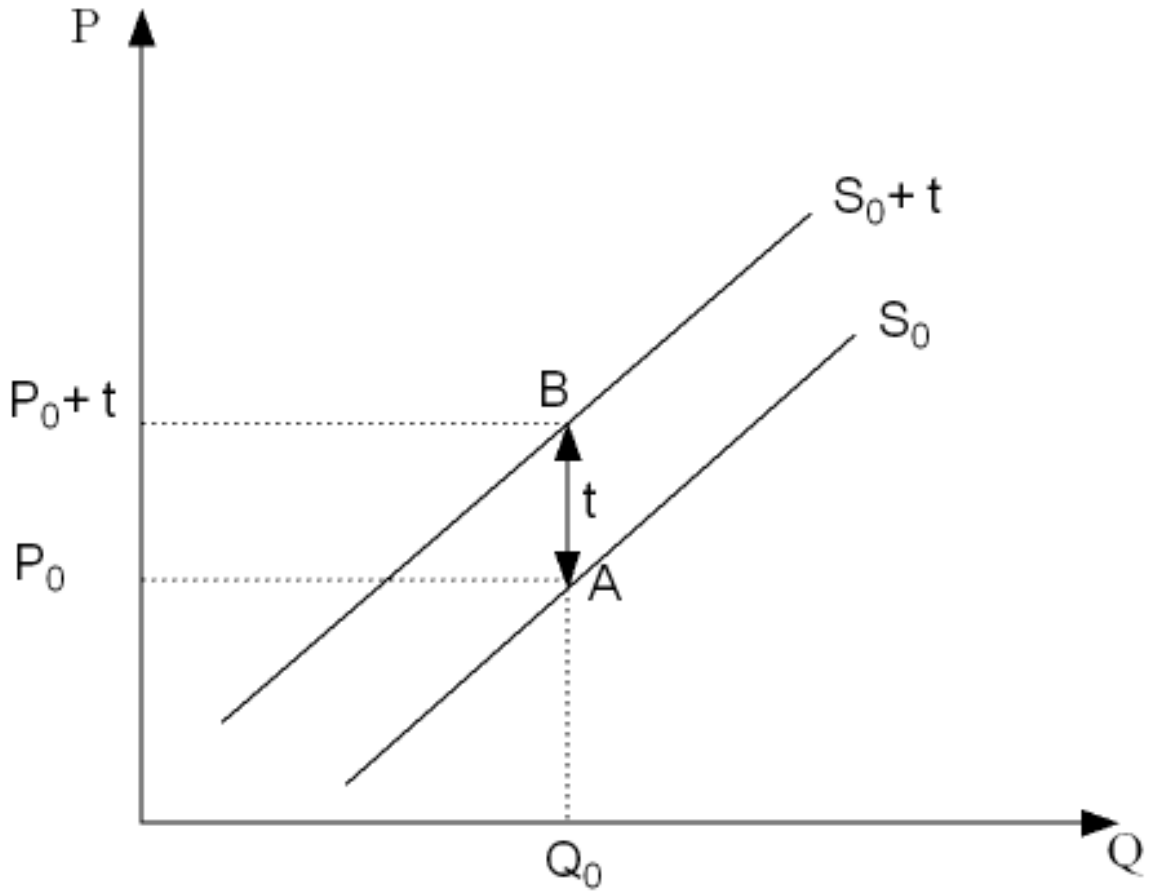
Piyasa Dengesine Müdahale
Dolaylı Müdahale - Vergileme

- Vergi, iktisadi açıdan devletlerin, vatandaşlarının satınalma gücüne el koymasıdır.
- Vergiler iki çeşittir:
  1. Doğrudan vergi: Faktör gelirleri üzerinden alınır. (Ör: Gelir vergisi, Kurumlar vergisi)
  2. Dolaylı vergi: Faktör gelirinden bağımsız olarak harcamalar üzerinden alınır. (Ör: KDV.)

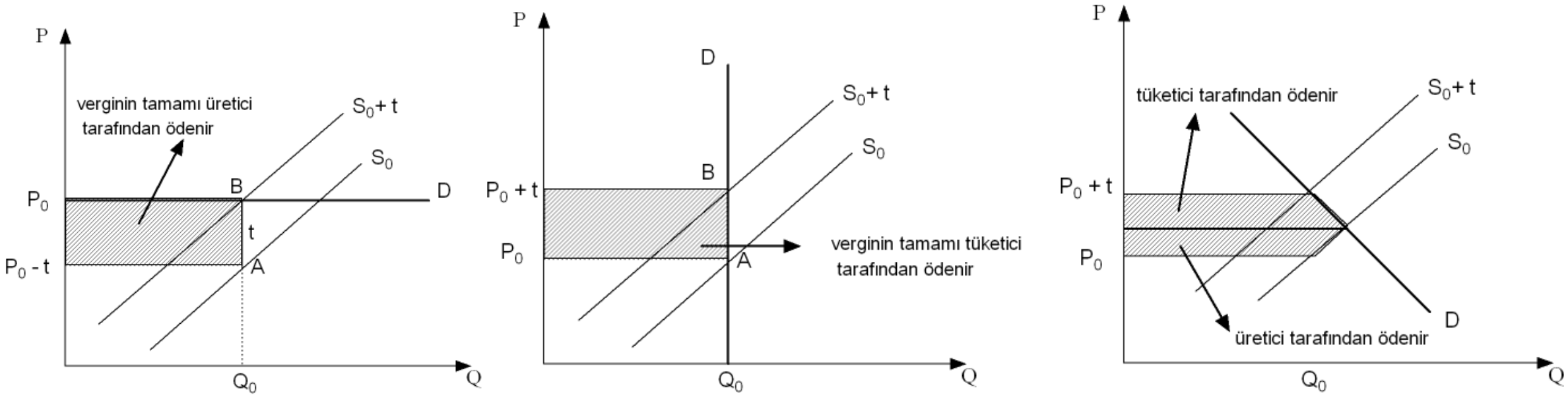
  - **Ad-volerem Vergi:** Mal değeri (fiyatı) üzerinden alınan vergi. (Ör: KDV)
  - **Spesifik vergi:** Mal birimi üzerinden alınan vergi. (ör: ülkemizde otomobillerin motor hacmi üzerinden vergilenmesi)

- Vergileme sonucunda üreticiler, birim başına konan vergiyi, tüketiciye yansıtmak isterler. Ürüne konan verginin üretici ya da tüketici tarafından ödenme durumuna **verginin yansıması** denir.

- Ürün birim başına konan vergi, arz eğirişini paralel olarak yukarı kaydırır.

Verginin yansıması: arz ve talep esnekliklerine (dolayısıyla eğimlere) bağlıdır. Esnekliği az olan vergiyi öder

Soru: Bir mal için arz denklemi P=25+3Q ve talep denklemi P=100-2Q şeklinde ise, malın birim başına 15 TL vergi konulduğunda verginin yansıması ve vergi hasılatı ne olur? Hesaplayın, çizerek gösterin.